

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

když jsme loni v létě s kolegy začali připravovat obsah prvního letošního čísla revue *Paměť a dějiny*, nikoho z nás nenapadlo, že budeme za několik měsíců sami prožívat dobu, která se bude svou turbulencí podobat časům, o nichž jsme se chystali psát. Srovnávat světový válečný konflikt, od jehož završení v těchto dnech uplyne 75 let, se současnou světovou pandemií není samozřejmě v mnoha ohledech namístě, nicméně díky současné situaci si možná dokážeme lépe představit, jaké to je, když se události valí jako lavina, poměry se mění doslova z hodiny na hodinu a blízká budoucnost je otevřená nejrůznějším, ne zrovna optimistickým scénářům.

Pokud nás ale zajímá skutečný válečný prožitek, musíme po něm pátrat v pramenech osobní povahy označovaných jako ego-dokumenty. Historická věda je definuje jako různorodé písemnosti, které zpravidla nejsou určeny veřejnosti a vznikly z činnosti jednotlivé osoby nebo jí byly adresovány. Jedním takovým typem pramenů se detailně zabývá úvodní studie tohoto čísla. S kolegyní, německou historičkou Birgit Sack, jsme ji věnovaly dopisům na rozloučenou, které svým blízkým napsali lidé odsouzení nacistickou justicí k trestu smrti. Během projektu dokumentace československých státních příslušníků popravených za druhé světové války v Drážďanech jsme těchto mimořádných písemností shromáždili kolem osmi desítek. Pokusily jsme se analyzovat jejich obsahovou stránku, ale také popsat okolnosti jejich vzniku, bez nichž jim není možné porozumět. Zabývaly jsme se přitom událostmi, které v lidských životech zanechaly hluboké rány – vyrovnat se s krutou a nenávratnou ztrátou bylo pro řadu blízkých velmi obtížné, ne-li nemožné. Snažily jsme se proto přistupovat k těmto dokumentům

maximálně citlivě a s respektem, ale také pokud možno historicky objektivně, psát o nich bez patosu a vzletných frází. Zajímaly nás i způsoby vzpomínání a pozdější manipulace s tímto pramenem v oficiální vzpomínkové kultuře. Několik dopisů jsme propojily i s konkrétními lidskými osudy, které podtrhují individualitu každého lidského života.

Různou formou se válečnou problematikou zabývají i další texty tohoto čísla. Výročí konce druhé světové války, ale nejen to, si připomeneme rozhovorem s historikem Stanislavem Kokoškou, jenž věnoval podstatnou část své badatelské práce dodnes diskutovanému fenoménu Pražského povstání. Téma přiblíží i kolekce fotografií a filmových screenshotů vojáků americké armády v Praze a okolí v květnu 1945, kterou pro vás sestavil Tomáš Jakl z Vojsnického historického ústavu.

Pozornosti by neměla uniknout ani studie historika Alfonse Adama o porodním táboru pro těhotné, který se v letech 1943 až 1945 nacházel na území Říšské župy Sudyty v Dětrichově nedaleko Moravské Třebové. Vznik tohoto a podobných zařízení souvisel s rostoucím významem ženské nucené práce pro německé válečné hospodářství. Uplatnění rasových hledisek při jejich zřizování však mělo pro mnoho matek a jejich dětí doslova tragické následky. Existence dětrichovské porodnice zůstává dodnes obestřena řadou mýtů a polopравd, které autor článku vyvrací nebo uvádí na pravou míru na základě pečlivé práce s dochovanými historickými prameny.

Čtenáře také jistě zaujme hned několik biograficky laděných studií, ať už o nechvalně proslulém podvodníkovi a kolaborantovi Harrym Jelínkovi, vynikajícím paleontologovi a popraveném odbojářím Jaroslavem Šulcovi, fanatickým úředníkem Gestapa Heinrichu Gottschlingovi nebo třech členech redakce protektorátního časopisu *Správný kluk* Jaroslavem Foglarovi, Františkou Smrčkovou a Richardu Fuchsovi.

Většina dlouho plánovaných letošních akcí spojených s výročí konce druhé světové války byla v tuzemsku i v zahraničí kvůli opatřením souvisejícím se snahou zastavit nekontrolované šíření koronaviru zrušena, odsunuta nebo se přesunula do virtuálního prostoru. Také náš ústav se snaží reagovat na novou situaci rozšířením svých on-line aktivit. Patří mezi ně i elektronické vydání revue *Paměť a dějiny*, které bude oproti dosavadním zvyklostem uveřejněno na webových stránkách ÚSTR současně s tištěnou verzí.

Milí čtenáři, věřím, že vás toto autorsky i tematicky pestré číslo *Paměti a dějin* zaujme, a přeji vám za sebe i za své kolegy a kolegyně inspirativní čtení a především pevné zdraví!

Pavla Plachá